

JAN SZMYD

EDUKACJA FILOZOFICZNA JAKO CZYNNIK INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ

W dniach 3-6 września 1992 roku odbyła się w Münster międzynarodowa konferencja poświęcona edukacji filozoficznej młodzieży w krajach europejskich. Gospodarzem konferencji był Uniwersytet Wilhelma, a organizatorem dwa jego instytuty pedagogiczne: Institut für Allgemeine und Historische Erziehungswissenschaft oraz Institut für Pädagogische Lernfeld und Berufsfeldforschung Sozialgeschichte der Pädagogik, reprezentowane przez profesorów Conrada Gründera i Meinert A. Meyera.

W konferencji uczestniczyli wybitni specjaliści w dziedzinie dydaktyki filozofii z dziesięciu krajów europejskich: Niemiec, Francji, Anglii, Holandii, Belgii, Austrii, Węgier, Danii, Czechosłowacji, Polski i Rosji. Program konferencji, zatytułowany *Tradycja filozoficzna a młodzież europejska*, zawierał trzy części:

1. Relacje o nauczaniu filozofii młodzieży w krajach reprezentowanych na konferencji - stan aktualny i perspektywy (referaty i dyskusje).
2. Rozważania nad miejscem i rolą filozofii w kulturze umysłowej człowieka oraz jej społecznymi i kulturowymi funkcjami (referaty i dyskusje).
3. Dyskusje nad programami, metodami i podręcznikami nauczania filozofii w szkolnictwie średnim (przykłady zachodniemieckie, holenderskie i wiedeńskie).

Obrazy konferencji otworzyła rektor Uniwersytetu w Münster Pani profesor L. Wasna, wprowadzenia merytorycznego dokonali główni inicjatorzy i organizatorzy münsterskiego spotkania naukowego: profesorowie C. Gründer i M. A. Meyer. Aktualny stan nauczania filozofii oraz dalsze perspektywy tego, jak to zgodnie uznano na konferencji, nader istotnego procesu edukacyjnego w poszczególnych krajach europejskich przedstawili: Prof. dr J. Gasiński, Dr P. Caysa, Dr R. Reuber (Niemcy), Prof. B. Ogilvie (Francja), Dr P. Caldwell (W. Brytania), Dr P. Mostert, Dr K. van der Leeuw (Holandia), Dr M. Fürst, J. Trinks (Austria), H. Lodewyckx (Belgia), Prof. dr Nordenbo (Dania), Doc. dr E. Gábor, Prof. dr G. Tamássy (Węgry), Dr J. Moural (Czechosłowacja), Prof. dr. J. Szyd (Polska), Prof. dr Zintschenko, Prof. dr Morguncow (Rosja).

Na część ogólnoteoretyczną programu konferencji, która dotyczyła, ogólnie mówiąc, miejsca i roli filozofii w myśleniu ludzkim, złożyły się następujące referaty: *Jak filozofia może utrząść na odpowiednią porę w ludzkim myśleniu* (Prof. dr Fleischer, Darmstadt); *Przydatność filozofii w analizie problemów i konfliktów społecznych* (Prof. dr Birmbacher, Essen); *Filozofia a praktyka społeczna* (Prof. dr Michajłow, Moskawa); *Christiana Thomasiusa koncepcja filozofii dla wszystkich: przykład filozofii wyjaśniania* (Prof. dr W. Schneiders, Münster); *Esej filozoficzny Montaigne 'a jako forma kształtowania egzystencji* (Dr W. Schmid, Berlin); *Psychologiczny aspekt uczenia się i nauczania filozofii* (Prof. dr Lompscher, Berlin); *Rola filozofii w urzeczywistnieniu integracji kulturalnej Europy* (Prof. dr K. Hahn, Münster); *Durkheim a filozofia w nauce i w nauczaniu* (Prof. S. Jankelevitch, Paryż).

Trzecią, praktyczno-dydaktyczną część programu wypełniły głównie wystąpienia dr M. Früst (autorki znakomitego podręcznika do nauczania filozofii w szkolnictwie średnim, tłumaczonego na j. polski) oraz J. Trinksa z Wiednia zatytułowane *W sprawie europejskiego podręcznika do nauczania filozofii*, a nadto mówienie niemiecko-holenderskiego systemu dydaktyczno-programowego opracowanego i realizowanego aktualnie w szkołach średnich w Gorinchem (Dr P. van der Kam) i w Münster (Dr R. Renber i Prof. M. Meyer).

Główne wnioski wypływające z obrad konferencji ujęte zostały w przedyskutowanym i uchwalonym na jej zakończenie materiale pn. *Założenia münsterskiej rezolucji w sprawie wykładu filozofii w Europie*. Rezolucja jest w pewnej mierze odpowiedzią na główne pytania postawione na konferencji i po części uzgodnionym odniesieniem się jej uczestników do postawionych przez nią celów. Pytania zaś i cele były, z grubsza rzecz biorąc, następujące: Czy filozofia europejskiego kręgu kulturowego może - poza określonymi funkcjami poznawczymi - spełniać we współczesnym świecie także pewne funkcje praktyczne, np. społeczno-integracyjne, kulturowo-twórcze, komunikatywno-mediacyjne itp.?; Czy dialog filozoficzny prowadzony ponad granicami państwowymi i odmiennościami cywilizacyjnymi, kulturowymi i etnicznymi może przyczyniać się do zrozumienia i poznania, a w rezultacie do zbliżenia pomiędzy narodami, grupami społecznymi, wspólnotami etnicznymi i poszczególnymi jednostkami ludzkimi? W szczególności zaś czy edukacja filozoficzna młodzieży może być istotnym czynnikiem wzajemnego zrozumienia i zbliżenia młodszych generacji w jednoczącej się, mimo różnorodnych trudności, Europie?

Wychodząc z prawdopodobnie trafnego założenia, że na powyższe pytania możliwa jest w jakiejś mierze odpowiedź pozytywna, organizatorzy münsterskiej konferencji postawili też pytanie o charakterze ogólnydydaktycznym, a mianowicie: czy możliwa i celowa byłaby jakaś forma skoordynowanego w skali europejskiej nauczania filozofii młodzieży, prowadzona według wspólnego programu kształcenia i w jakiejś mierze ujednoczonego podręcznika, albo przynajmniej podług określonego wspólnego segmentu tego programu i zbliżonych do siebie podręczników, czy choćby według pewnych względnie do siebie przybliżonych elementów „narodowych” programów i podręczników?

Na większość z tych, przyznać trzeba, aktualnych, ale zarazem i niełatwych pytań starano się znaleźć odpowiedzi, nie zawsze jednak - co jest rzeczą naturalną - jednakowe i bezsporne, niekontrowersyjne i przez większość autorów referatów i dyskutantów zaakceptowane, a przy tym odpowiedzi pełne i wyczerpujące. (Wymowną jest tu rzeczą m. in. to, że na konferencji nie uchwalono - uznano to za niemożliwe - rezolucji w kształcie dokończonym, ostatecznie ujętej, a przyjęto jedynie „przesłania” dla takiego potencjalnego dokumentu).

Oto niektóre z tych przesłań:

1. Europejczyków łączy zobowiązanie wobec wspólnej tradycji filozoficznej, którą znamionuje orientacja na prawdę, umiłowanie mądrości, oświecenie umysłów, a także uznanie dla spru intelektualnego wiodącego do prawdy.
2. W związku z takim charakterem owej tradycji każdy wykład filozoficzny w europejskim kręgu kulturowym wymaga wolności w zakresie wyboru jego tematu, sposobu przeprowadzania, w sferze uwarunkowań organizacyjnych itp., co pozostaje w ewidentnej opozycji do „politycznego funkcjonowania” filozofii, serwowanego przez instytucje państwowe.
3. Założone uwarunkowania wykładu filozoficznego, wynikające m. in. z różnic trady-

cji i charakteru narodowego nie pozwalają na jego deklaratywne ujednoczenie, a idea jedności europejskiej w tym wykładzie może oznaczać jedynie koncepcję pewnej kooperacji, a nie centralistycznego ujednoczenia.

4. Wykład filozofii może lepiej, niż wykład z innych przedmiotów nauczanych w szkołach europejskich, „umożliwiać tworzenie pomostów ku innym narodom”.
5. Wysiłki, podejmowane m. in. przez Międzynarodowe Stowarzyszenie Profesorów Filozofii (Association Internationale des Professeurs de Philosophie) mające na celu wypracowanie jakiegos wspólnego europejskiego programu (ów) nauczania filozofii i związanego z nim podręcznika (ów) są celowe i należy je kontynuować. Wystrzegać się jednak trzeba grożących tu różnych uproszczeń i rozwiązań doraźnych, a postępować rozważnie, długofalowo, podejmując porównawcze badania naukowe (socjologiczne, psychologiczne i inne) nad tym, co zbliża, a co różni poszczególne narody, a także nad potrzebami i problemami filozoficznymi współczesnej młodzieży europejskiej, tak, aby móc ustalić zarówno pola różnic, jak i pola podobieństw w przyszłych programach i podręcznikach nauczania filozofii młodzieży w krajach jednoczącej się, ale nie bez trudu i kłopotów Europy. Należałoby przy tym opracować, następnie urzeczywistniać w dydaktyce programy niektórych wspólnych wykładów z zakresu określonych tematów i problemów mających szczególne znaczenie z punktu widzenia idei wspólnoty europejskiej, np. zajęć dydaktycznych dotyczących filozoficznej wykładni człowieka, jednostki ludzkiej, osobowości itp.
6. Nie powinno się zmierzać do całkowitego ujednoczonego programu nauczania filozofii w krajach europejskich, ale raczej pracować nad wspólnym trzonem treści programowych i jego ewentualnymi alternatywami, w ramach zróżnicowanych programów kształcenia, w których obok jednolitego rdzenia treści nauczania uwzględnia się problematyką wychodzącą naprzeciw odmiennych w sferze różnych kultur, tradycji społeczeństw i mentalności zainteresowań filozoficznych młodzieży.
7. Opracowywane programy winny być przedmiotem dalszej dyskusji i analizy oraz powinny być weryfikowane w procesie dydaktycznym, w tym także poprzez odpowiednie eksperymenty dydaktyczne.

*

Z satysfakcją można stwierdzić, że w wymienionych wyżej założeniach deklaracji münsterskiej konferencji uwzględniony został w szerokim zakresie zaprezentowanym na niej polski punkt widzenia na rozpatrywane na jej forum problemy współczesnej edukacji filozoficznej młodzieży krajów europejskich (Por. J. S. Szmyd: *Głos w dyskusji*).

Materiały konferencji drukowane będą w Paryżu w j. francuskim i niemieckim.